

Az alábbi képes összeállítást VÉGH JÓZSEF juttatta el lapunkhoz. Köszönet érte!

Emlékirataim/ Mindszenty József. – 4. kiad. – Bp.: Apostoli Szentszék K., 1989. – 497 p.; 21 cm

In.: p. 396-405; p. 412-421.

ISBN 963 360 485 0

– *részlet* –

Az ÁVH „vendége” Felsőpetényben

Lakóhelyünk, az államosított Almássy-kastély, egy hatalmas park közepén állt a falu szélén. Az épületen sokat rontott a bolsevik gazdálkodás: előttünk úttörők laktak benne, akik után alig tudták helyrehozni a károkat. Két szobát utaltak ki részemre és egy kápolnává kinevezett szobának a felét. Ugyanannyit kap a kalocsai érsek is. Konyhánk az alagsorban van. A parancsnok egy ÁVH őrnagy, aki polgári ruhát hord. Azelőtt szövőgyári munkás volt, ma egyetemi hallgató és vérbeli kommunista. 15 főnyi őrség, (golyószórók, gépfegyverek, géppisztolyok) és három farkaskutya van a parancsnoksága alatt. A kutyákat nem engedik hozzánk, de láthatóan vonzódnak hozzánk, és igen örvendeznek közelünkben, felugrándoznak ránk. Szegény páriák emiatt úgy látszik, fegyelmi alá kerülnek. Hallom keserves vonyításukat.

A parkban száznál több fenyőfajta van, a gyümölcsös is jelentős. A bolsevizmus azonban úgy gazdálkodott, hogy a pajzstetű megette az egészet. Ez a pajzstetű áldozatává vált gyönyörű gyümölcsös a politikai és gazdasági csődbe jutott Magyarország képe lehetne. Az ország legszebb épületeinek és gyümölcsöseinek szinte mindenütt ez volt a sorsa.

Nem használhatjuk az egész kertet. Az élő sövényen belül szöges drót-kerítést húznak számunkra. A sétatér is egyre változik, folyton szűkül. Sokszor leparancsolnak az előző nap már engedélyezett sétaútról, viszont a gondnok ismételten séta-társnak ajánlkozik, ha Tóth plébános szabadságon van. Ilyenkor én inkább nem sétálok. 1955 karácsonya előtt a gondnok megsúgta a plébánosnak, hogy amennyiben kérelmezném, édesanyám velem töltheti a karácsonyt. Igen, szeretnék együtt lenni vele a szentestén, de kérem ezt nehéz volna, s így édesanyám nélkül múlik el a nagy ünnep. Nyáron háromhetes szünidőre távozik a mellém beosztott plébános (hisz elvégre ő nem rab) s amíg távol van, egyszer sem megyek le a kertbe.

Még Püspökszentlászlón közölték velem a hatalom küldöttei: nem vagyok rab, hanem „vendég.” Fanyarul nézek az ún. vendégi állapotomra. Olyanformán talán, mint a szocialista állam munkása a gyárra, a nemzet polgárai az országra és a magyar gazda a termelészövetkezetre, - amikor azt mondják neki: Tiéd az ország, tiéd a gyár, tiéd a termelészövetkezet!

Amikor először mondták, hogy vendég vagyok és nem rab, felcsattantam: Ha nem rab, hát mi vagyok? Két kerítéssel (az egyik drót-sövényes), 15 ávóssal, három farkaskutyával és

egy egész fegyverarzenállal? Én nem így szoktam vendéget fogadni és elszállásolni. Nem kaptam választ.

Később, mikor megtudtam, hogy a házban van borbély, aki az ÁVH-sokat borotválja, arra gondoltam, mint „vendég” igénybe veszem a borbélyt. Napokig nem borotválkoztam s már jól serkent a bajuszom és a szakállam, amikor a gondnok helyettese megjegyzi előttem:

- Főpaphoz nem illik a borotvátatlanság.

- Hát az illik, hogy a vendéglátónak van fodrásza, a vendégnek meg nincs?

Másnap jön, s kérdi: ülök-e a borbélynak, ha feljön. - Ha Rákosinak ülök, ülhetek a borbélynak is.

Édesanyám kétszer jöhetett el hozzám Felsőpetényre: Fehérvasárnapon, másodszor pedig augusztus elején. Csak 24 órára volt engedélye és akkor is mindig ellenőrrel jött. Sem velem, sem Tóth plébánossal nem beszélhetett egyedül, ellenőrzés nélkül. Sőt a kápolnában a szentmisén is jelen akart lenni anyám ottléte alatt egyszer a helyettes parancsnok, de nem engedtem belépni. Künn maradt, mert nyilván attól tartott, hogy jelenlétében nem misézek és édesanyám künn említést tehet az esetről.

A bánásmód is romlott az előbbihez képest. Ha takarító, ételhordó jön, az „árnyék” is vele van. Nincsen állandó orvosunk. Az átszállításkor azt mondták, hogy dr. Sugár majd Budapestről fog kijárni kezelésre, de csak egy ízben látogatott meg; egy idősebb orvos pedig kétszer. Orvosságnak azonban nem voltam szűkében.

Az épület elűzött tulajdonosa, gr. Almássy Imre a vidéken élt egy földes szobában, nagy szegénységben, ahogy azt később megtudtam. Az épületről úgy beszéltek, mint „egyházi épületről.” Nem volt egyházi épület, még ha egyházi rabok voltak is benne. Az Egyház a megrablottak és nem a rablók közé tartozik.

A Felsőpetényen gyakorolt szigorú ellenőrzés miatt több, mint három havi együttlét alatt rabtársammal, Grösz érsekkel nem találkozhattam. Szobáink közt volt az „előtér” az ÁVO-sok állandó őrhelye. A gondnok kihirdette, hogy déli 12 órára tűzték ki napi sétámat a kertben. Az ablakon át persze láttam, hogy a magányos Grösz érsek 11-kor indul sétára. Sétaidőben is folyt az ÁVO-sok hangos kártyázása az előtérben. Grösz érsek, aki fiatalabb korában – kifogástalan keretek közt – maga sem volt kártya-ellenes, úgy háromnegyed 12-kor néha elhagyta a kertet, elnézelődött az előtéri csatán és ilyenkor – olykor a szobámban is hallottam, hozzászólt a játékhoz. Így támadt gondolatom egy találkozóra. 12.05-kor kiléptem a hallba, hogy sétára induljak. Tudtam, hogy ott találok Grösz érseket. Ráköszöntem:

- Érsek testvérem is Petényben időzik?

Mintha villám ütött volna az ÁVO-seregbe. Lecsapták kártyájukat az asztalra, felugrártak. Az érsek pedig sietve eltávozott szobája felé.

Sétáról visszajövet a helyettes parancsnok szobámba jön, és haragtól felgerjedve kifogásolja „fegyelmezetlenségemet.”

- Úgy hirdették ki, hogy déli 12-kor kezdődik a sétám - feleltem. - Hány órakor léptem ki? Nekem nem mondták, hogy amikor maguk nézőközönség előtt kártyáznak, úgy elmarad a sétám. Szótlatlanul otthagytam.

Amikor 1955. november 1.-én egy miniszteri előadó értem jött Püspökszentlászlóra, hogy átvigyen Peténybe, bűnvallomást tartott a maga és a rendszer nevében, amiért engem „elhanyagoltak” és „nem foglalkoztak velem.” Aztán megkérdezte:

- Ugye, a Népköztársaság nagy eredményei után most már kicsit közelebb áll hozzánk?

- Sajnos, tájékozatlan vagyok a külvilágban történekekről. Több, mint hét éve egyébre sem volt gondjuk, mint hogy elzárjanak a világtól. Egyszer láttam itt a kertben Grösz érsek urat. Ő tudott volna tájékoztatni, de - úgy látszik - épp a tájékozódásomat nem akarták. Az újságokat Tóth plébános naponta azzal a figyelmeztetéssel kapja kézhez, hogy nekem azokat nem szabad elolvasnom.

Vagy tíz nappal e beszélgetésünk után asztalomra kezdték tenni - már Felsőpetényben - a *Szabad Nép*, *Magyar Nemzet*, *Új Ember*, *Kereszt*, valamint a *Statisztikai Szemle* példányait. Úgy látszik, sokat várnak ettől, s eleinte a gondnok még fel is hívta figyelmemet a beadott újságok egyik-másik cikkére. Szobámba jött és tapogatózni próbált a hatás felől. Később egy magasabb tisztviselő látogatott meg, kísérővel, - sem nevét, sem állását nem közölte - és előadta, hogy Parragi György képviselő, a Hazafias Népfront egyik vezére, mint a *Magyar Nemzet* főszerkesztője engedélyt kért az igazságügyi minisztériumtól, hogy engem Petényben meglátogathasson, kérdéseket intézzon hozzám és a választ lapjában közzétegye.

Írásban azt válaszoltam az igazságügyi miniszternek, hogy a látogatás elhalasztását kérem, mivel én tájékozatlan vagyok: kétheti újságot olvasás nem pótolhatja heti teljes elzártágomat. Tisztában voltam azzal, hogy Parragi látogatásával tárgyalásokat szeretnének velem kezdeni. Felfogásom szerint - írtam a miniszternek - egy rab nem tárgyalófél. Csak szabadon, egyenlő helyzetben lehet velem tárgyalni.

Az előttem ismeretlen tisztviselő tíz nap múlva újra visszatért - másodmagával - és kifejezte méltatlankodását a miniszternek adott válaszom miatt.

1956. január 19.-én Budapestről hatalmas nyomozó karaván lepi el a felsőpetényi kastélyt. Megsértettem az előírt szabályokat s most házkutatást tartanak, - közölték velem.

- Mivel sértettem meg?

- Azzal, hogy bizalmas iratokat illetéktelenül magához vett és azokat magánál tartotta.

Az olvasó emlékezik rá, hogy Püspökszentlászlón az egyik csomagomban valóban találtam bizalmas feljegyzéseket és orvosi leleteket, amelyek rám vonatkoztak. A papírokat természetesen ők helyezték holmim közé - ki más tehetné volna? - és azokat később sem vették vissza tőlem. Erélyesen tiltakoztam a házkutatás ellen, minden eredmény nélkül. Sőt, a „titkos” iratokkal együtt kézirataimat is lefoglalták és elvitték.

Ebéd után két nyomozó fölényes hangon vallatni kezdett az iratok felől. Azt állították, hogy én a rabkórházi irattárból tulajdonítottam el azokat - mintha én lettem volna ott az irattáros; vagy mintha szabad bejáratom lett volna az ő titkos irattárukba ...

Ma sincsen kétségem afelől, hogy tervszerűen, taktikából helyezték az iratokat csomagomba, amelyet egyedül ők kezeltek és készítettek el Budapesten, egyéb csomagommal együtt. Az iratok nagy része nem is érdekelt. Volt egy közöttük, amelyben a súlyos tüdőbajomról szóló leleteket ismertették s erről már akkor feltételeztem, hogy ijesztés szándékával adták a kezembe. Valószínűleg azt gondolhatták, hogy egészségemért aggódva szanatóriumi kezelést vagy szabadlábba helyezést fogok kérni. Aki kér, azzal szemben könnyű feltételeket szabni ...

Előhozták azt is, hogy két évvel ezelőtt fegyházi cellámban összedőlt a kályha és pedig azért, mert én „öngyilkosságot akartam elkövetni.” (Megdöbbszent volt a cinizmus, ahogyan fájdalmas esésemet, amely valóban végződhetett volna halállal, ilyen fondorlatosan és gonoszul elferdítették.)

A nyomozók hirtelen inváziójából Tóth plébános csak a nagy autókaravánt és annak kezdeti veszteglését látta, mert a nyomozás kezdetén elküldték a házból kegyesen szabadságra.

Tiltakozásomat úgy fejeztem ki, hogy nem nyúltam sem az ebédhez, sem a vacsorához. Amikor az étel már harmadik napja az asztalon maradt, úgy látszik, megijedtek, és a plébánost hirtelen visszahozták. Tóth arra kérte, hogy vegyem magamhoz a reggelit. Nem fogyasztottam el, csak ebédnél hagytam abba az éhségztrájkot. Összesen 75 órát böjtöltem. Tiltakozásomnak ez volt egyedüli lehetséges formája. Mindenki olyan kalappal köszön, amilyen éppen van. Ők erőszakkal, a rab böjttel - a maga rovására.

Fegyházam őrangyala

Harmadik fogságom előtt egy évtizeddel írtam az édesanyai szeretetről ezeket a sorokat: „Feletteseid, ha kiszolgáltál; alantasaid, ha hatalmad nem érzi többé; barátaid, ha bajba jutottál: elfelejtenek... A börtönajtóban csak édesanyád vár. Finom lelkű anyja a börtönök, fegyházak mélyén... Egyedül ő lép utánad oda. És ha a börtönnél mélyebben vagy, fegyház, siralomház örvényében, ő nem riad vissza...” Amikor a könyvet írtam, nem gondoltam, hogy egyszer majd nyolc évig tartó, sötét rabságomnak idős édesanyám lesz egyetlen ragyogó csilloga.

Kicsoda Ő? Hatgyermekes édesanya, akit élete alkonyán, 85 éves korában, 14 unoka és ugyanannyi dédunoka tisztelettel és szeretettel övez mindszenti otthonában. Letartóztatásom és meghurcoltatásom idején 74 éves és már két év óta özvegy. Az egyszerű falusi környezetből siet védelmemre. Odaadó anyai szeretettel, nagy okossággal és ügyességgel áll szilárdan haláláig mellettem. Ebben a felfordult és kegyetlen világban is rám talál a bolsevik börtönökben. Azelőtt sohasem járt minisztereknél. Most elment a törvénytelen eszközökkel hatalomhoz jutott párt nagyságokhoz. (Micsoda keresztet jelentett ez neki!) Ahol ő megjelent, ott néhány percre kifényesedett a vörös minisztérium, a börtön és a fegyház. Hitétől, könnytelen arcától és lelki erősségétől.

Amikor hercegprímás lettem, sok anyja mondta neki: Boldog és szerencsés asszony! Hát tudott is örülni a fiának. Mindenünnen tisztelettel és szeretettel övezték. Magyarok és nem-magyarok kérték szinte az egész világból, hogy fogadja őket fiának, leányának s még ma is vannak élő „fogadott fiai és leányai” a nagyvilágban.

Különös tisztelet jelét láttam magam is abban, hogy Rogács püspök és Badalik püspök fogságom idején átutazóban meglátogatták falusi otthonában édesanyámat, aki lélekben, ruhában maradt a régi. Ezért is tisztelte és szerette mindenki Zalaegerszegen, Veszprémben és Esztergomban. Az utolsó, elnökletem alatt tartott püspökkari konferencia után 1948. december 16-án Esztergomban az ebéden édesanyám is jelen van együtt az érsekekkel és püspökökkel. Ő ül jobbomon. Annyi szerénység és okosság van a magatartásában, hogy a főpásztorok csodálatukat fejezték ki.

Ez a derűs, tiszta égboltja ment át 1948. december 26-án sűrű, sötét, zimankós éjszakába.

Nálam volt már 1948. november 19.-óta, és így tanúja primási rezidenciám rendőrségi körülfűrésének és letartóztatásomnak. Velem akart jönni, amit természetesen nem tehetett meg; másnap azonban már jön utánam a fővárosba védőt keresni. Otthonában éli át mély, keserű bánatban az Andrássy út 60-at, a Markó-utcát és az ítéletet. Látja és hallja a fia körül tomboló rágalomözönt. Kötve a keze, nem tehet semmit fiáért, pedig az életét is odaadná érte. Csak akkor jöhetett hozzám, amikor már életfogytiglan tartó fegyházra ítélt rab voltam. Tudta, hogy az ügyész halálbüntetést indítványozott és a végső szó még nem hangzott el ügyemben.

A Gyűjtőfogházban tett látogatásai után - rendelkezés ellenére - csak kilenc hónap elteltével kereshet fel újra, 1950. július 17-én. Akkor sem láthatta meg a helyet, ahol élőhalott fiát őrizték és megérzése szerint „kezelték” is. Vannak helyek, amelyeket nem mernek tisztos szemek elé tární. A parancsnok büszke volt intézménye „szûzi érintetlenségére:” a külvilágból jövő idegen oda nem tehetette be a lábát. Éjjél idején szállítottak át a váci fegyházba, ahová délelőtt odahozták a 75 éves látogatót, hogy ellenőrzés mellett találkozassunk rövid időre egymással. Felforgatták, és összevissza hányták közben a nekem hozott kis csomagját: a saját kezûleg készített, annyi gonddal, csínnal összerakott kevés süteményt, néhány ízesebb húsfalatot, s a nekem szánt és hûen őrizgetett szőlőt.

A társalgás csak családi ügyet érinthetett. De én mégis megtudok tőle több mindent:

„szakállas” püspökökről, behódoló papokról, hősökről és gyengékről; a kínzásra szánt apácákról, szerzetesekről, üldözött, bebörtönzött zalaegerszegi, szombathelyi papokról, a püspökök sorsáról. Voltak közben nem tilalmas témák: halálozások a családban, házasságok, dédunokák érkezése; unokaöcsémnek Légrády Józsefnek és családjának miattam megjárt keresztjes útja. Azt is tőle tudtam meg, hogy „Keleti József” (Sztálin) meghalt és öröksége körül zavarok támadtak.

Nézik az órát, válunk kell. Mindketten arra gondolunk: találkozunk-e még a földi életben? Utolsó mondata hittől, természetfelettségtől izzott.

Amikor később 44 és fél kilogrammra soványodtam és szinte halálomon voltam: felcsattant és lepírongatta az ezredest, hogy az szólni sem tudott.

Én kérni a fogságomban nem szoktam. Nem kértem, hogy a rossz szívemmel ne kelljen a második emeletre mennem. Egyszer azonban édesanyám igen nehezen lélegzett a régi nehéz szívasztmája miatt. Szóltam az ezredesnek. De később is, rabkórházból jövet is, a váci fegyház második emeletén kellett találkoznunk - mindvégig, 1950. június 17 - 1955. július 17 között.

A találkozás kirakatszerû volt. Levonták rólam a szeges bakancsot, az immár gőzös-bûzös darócot. Rendkívüli időben simára borotváltak, fekete civilbe bujtattak, kalapot is adtak, sőt a raktárból zsebórát és a főpapi gyűrût is rámparancsolták. Ez az utolsó pillanatban zsebbe került, mert nem akartam segíteni a világcsalást. Édesanyám pedig mindenén átlátott. Ha figyelmeztették, hogy politizálni nem szabad, mosolyogva felelte: 80 éves, tudatlan falusi asszonyoktól ne féljenek, nem értenek azok a politikához.

Legnagyobb öröme rabságom idején, hogy később Püspökszentlászlón fia kezéből vehette az Úr Szent Testét.

Az „Édesanya” című könyvemet az ő alakja, lelke ihlette. A harmadik kiadás II. kötetében érintettem a Sztálin és édesanyja kiegyenlíthetetlen két világát. Emiatt a fölségsértés miatt Rákosiék üldözöbe vették a könyvet. Ezt is felhozták ellenem a rendőrségen. Azt hiszem a könyvnek írmagja sem maradt a gyűlölettől fűtött bolsevik könyvrombolás nyomában. Amit abban a könyvben lelkemből írtam, azt az édesanyám a maga életében átmentette számomra.

Nem tudok elég hálás lenni Istennek, hogy őt adta nekem és, hogy életem legnehezebb szakában is ott állhatott mellettem. Apja, anyja korán elhaltak. Mindig gyengélkedett, rövid életet jósolt magának. És íme megérte nyolcvanötödik évét. Ő már rég beérett kalász volt az örökkévalóságra, de Isten - irántam való irgalomból - meghosszabbította életét.

1948-ban arra kért, hogy ne maradjak itthon, menjek külföldre. Mikor nem úgy lett, megnyugodott elhatározásomon. Ha nem a börtönt, hanem valami enyhébb megoldást választottam volna, az őt biztosan emésztette volna s talán az életből is korábban elköltözött volna. Hitte, hogy nem az lesz, amit az emberek akarnak, hanem amit az Isten rendel.

Ha a látogatásról hazatért, állta az ostromot. Kérdezték személyesen, levélileg. Még Eger környékéről is jöttek hozzá egyszerű magyarok. A látogatók megnyugodva mentek el otthonából. Pedig tudott hallgatni, tudta azt is, hogy kell hallgatnia.

A legutolsó és a legközelebb esedékes látogatás gondolatában tett-vett odahaza. Pedig faluja idős tanúja volt ő már... A szőlőhegyről alátekintett a temetőre, ahol apám, szülők szülei, rokonok, a falu lelkipásztorai, tanítói pihennek. És ahová most már őt is várták... Ahogyan az évek múltak, egyszerű, csendes életének keretei ugyanazok maradtak: a templom, a családi ház, amelyben leányával élt, az unokák, a dédunokák, a régi temető, a szőlőhegy, s másik leányának háza ott a faluban. Aztán eljött a nap, amikor Esztergom is életének része lett. De 1948 karácsonya óta a váci fegyház lépett annak helyébe.

Ha jött az idő, sürgönyökkel és levelekkel pergőtűz alá vette a „kormányt,” hangsúlyozta jogait. Tudatosan alkalmatlankodott. Bement hivatalukba. 80 éven felül is utazott hozzám éjjel kocsin, vonaton, átszállással, Budapestre. Onnét autón Vácra. Azután úgy vissza. Később

- feltehetően azért, hogy ne kelljen a találkozás időpontját közölni - a rendszer autót küldött érte Mindszentre és az vitte vissza is. Ez is gyakran éjszaka történt. Pécs felé Püspökszentlászlóra lehetetlen utakon hozták. A kísérő rendőrnő, szédelegve, ájuldozva, minduntalan megállította az autót, hogy levegőzzön. Ő egyszer sem szállt ki. (Ezt a kocsi vezető mondta el a mellém adott papnak.)

A vonatköltség elvitte minden kis pénzét. Ahonnan ez pótlódott volna, ingatlanát agyon-adóztatták. De azért így is segítette a kisapokat, az Egyház jövő munkásait, és szüntelen miséket mondatott a fiáért.

Nyolc évig nem leveleztünk. A követségről sem. Csak 1959 áprilisában került kezembe a *Mindszenty Okmánytár* harmadik kötete és annak függelékében édesanyám 19 levele, melyeket rabságom alatt írt amerikai leányának és jószívű segítőjének, Treffner Évának New Yorkba.

Ezekből megtudtam például, hogy Budapesten járt, mialatt az Andrássy-út 60 foglya voltam; hogy védőügyvédet fogadott számomra, hogy állandóan meg akart látogatni; hogy ott akart lenni a főtárgyaláson is. Minden erőfeszítése kárba veszett. Azt már tudtam, hogy 1949. február 23-án kilincsről-kilincse menve erőltette ki találkozásunkat. Most látom, tizenháromszor volt a fővárosban eredménytelenül. A levelek visszatérő fináléja: „Bizony nagyon szomorú vagyok.” „Így bántak el velem.” „Az én számomra nincs vigasztalás a földön.” „Nem tehetek semmit.” És tesz: imádkozik. És újra kopogtat az “emberséges” népi demokrácia falán: „Majd csak megrestellik magukat.”

Egészen a börtönnel szövődik össze az élete. Pedig otthoni családi kereszt is van bőven: „Minket mindenképpen zsarolnak”.

Vecsey József teológiai tanár, életének tanúja, írta róla a *Katolikus Szemlében* (1960): „Mély öntudatos hite volt. Meglepő jártasságot mutatott erkölcsi és vallási kérdésekben. Gyakran olvasta az Egyház és a szentek történetét. A közéleti kérdésekkel és az egyházpolitikai helyzettel tisztában volt. Ebben a tekintetben is felért tájékozottsága a középosztálybeli asszonyokéval.”

1950 májusában lefényképeztette magát számomra. Gyönyörű dedikációt írt rá. Elküldte a miniszternek, hogy adják át rab fiának. Nem tették meg. 1955. július 16-án a leltározott tárgyakkal együtt azután kiadták. Egyetlen képem volt a világból.

Kihelyezem. Minden este megcsókolom.

Egész fogságom alatt naponta egy tized rózsafüzért mondtam el érte.

1956 október: szabadulásom

1956. október 24.-én reggel, mise előtt, Tóth plébános lélekszakadva rohant be hozzám:
- Pesten kitört a forradalom!

Megrendült lelkiállapotban indulunk misézni. A két mementóban megjelennek drága fiaink: az élők után a holtak.

A plébánost ezután nem látom már; talán azért intézkedtek így, hogy az elindult viharról ne legyenek további értesüléseim. Feszült lelkiállapotban vagyok, de nem kérdezek meg senkit. Teljes tájékozatlanságban, sötétben tartanak: se pap, se rádió, se újság. A faluból esténként a szüretelő legények kurjongatását és kórusát hallgatom:

Ejhaj kikelet,

Rákosinak kötelet,

A magyarnak kenyeret!

Az épületben az arcok kifejezése ijedelmet, szorongást árul el. Mindenből érezhető, hogy körülöttünk történelmi fontosságú események zajlanak, vajúdnak. Izolált lakhelyemen kínos, természetellenes csend van, amely át van szöve azonban izgalmas sejtéssel.

Október 28-án - Krisztus Király vasárnapján - valamivel este hét óra után idegesen, láthatólag ijedten jön be hozzám a parancsnok:

- Tessék azonnal készülni, jól felöltözni! El kell hagyni ezt a helyet, mert a csöcseléktől nincs biztonságban. "Mindszentyt" kiabál! (A csöcselék bajosan „csöcselék,” gondolom, ha Mindszenty-t kiabál ...)

- Hová akar vinni?

- Budapestre. De ne kérdezősködjön kérem. Negyed óra múlva indulunk. - Avval elsiet. Rágyújtok, leülök, elgondolkozom.

19.35: a gondnok sebes léptei hallatszanak megint s máris benyit. Elképedve néz rám:

- Hát nem készül?

- Nem. Előbb Tóth plébános jöjjön hozzám. Majd ha négyszemközt beszéltem vele, s gondolkoztam a helyzeten, akkor esetleg tudni fogom, hogy mit tegyek.

- Miért mondja, hogy csak: "esetleg?" Ő lenn van az autóban és már jó ideje várja Önt. Egyébként is csak az én jelenlétemben beszélhet vele.

- Csak négyszemközt - ismétlem újra.

- Öltözzék!

- Nem! Nekem nincs okom félni az odakinti néptől. Ma is végig mernék menni egyedül az országban akárhol.

- Nem jön?

- Nem!

- Erőszakot alkalmaznak?

- Kérem. Állok elébe.

Kirohan. Röviden rá megjelenik nem az erőszak, hanem útra készen és egyedül Tóth plébános.

- Hát tényleg itt volt?

- Igen, de nem engedtek Atyámhoz.

- Mi történt Budapesten? - kérdem.

Elmondja azt, amit a rádióból nehezen, szakadozottan, az ellentmondó hírek zavarából ki tudott venni. A külföldi adásokat nem hallotta.

- El akarnak vinni innen - mondom. - Elhatároztam, hogy nem megyek.

A plébánost ekkor kiszólják. Újra bejön a parancsnok és rám kiált:

- Készüljön!

- Nem készülök!

- Akkor karhatalommal vitetem el. - A gondnok kíséretében két ÁVH-s lép be. A gondnok aztán eltűnik.

- Hol a télikabátja? - kérdezik.

- Nincs rá szükségem. Nem megyek.

- Akkor télikabát nélkül visszük!

Elemelik az asztalt, hogy hozzám férjenek. Ketten leemelnek ülőhelyemről. A szoba közepén megkötöm magam s összegyűrődik a szőnyeg, szakad a reverendám. Hallom csendes lihegésüket, ahogy kifelé akarnak húzni. Többszörös nekigyürkőzésükkel sem sikerült nekik. Hirtelen abbahagyták azzal, hogy majd többedmagukkal visszatérnek.

Visszaülök előbbi helyemre. Előveszek egy könyvet, próbálom olvasni. Nem sokat értek belőle, pedig érdekelne. Elmúlik tíz, húsz perc. Egy félóra. Semmi sem történik. Elmúlik egy egész óra, még mindig nem jönnek értem.

Egyszer csak megint a parancsnok lép be hozzám s kijelenti, hogy ma nem szállítanak el, miután késő van. Látom, hogy elhozta a nyolc évvel ezelőtt rólam lehúzott, azóta se látott

főpapi reverendámat is. Én csak annyit közlök vele, hogy reggel misézni fogok és szeretném, hogy Tóth plébános állandóan mellettem legyen.

- Rendben van. Hiszen csak azért nem engedtem ide, hogy zavartalanságot biztosítsak Önnek – mondta a parancsnok.

- Úgy?

- Mi, ha kell, a saját életünk árán is megvédjük az Ön életét. Ha ez az Ön ellenállása miatt nem sikerül, akkor a felelőséget elhárítjuk magunkról.

Másnap, október 29-én délelőtt a gondnok - száz százalékos kommunistának ismertem - nemzetiszínû szalagot küld nekem. Délután három órakor személyesen jelenti, hogy Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke kér bebocsátás.

Alacsony, zömök, bulldogképû férfi lép be, meglehetősen fáradtnak, letörtnek látszik.

Azzal kezdi, hogy az új nemzeti kormány megbízásából jött. Utasítása van, hogy egy föltétlenül megbízható páncélossal engem az itteni bizonytalanságból más, biztosabb helyre szállítson. Ugyanakkor szeretné megbeszélni velem az "együtműködés" mikéntjét. (Nekem akkor nem tetszett, hogy a nemzeti kormány - ha valóban annak a megbízásából jött - épp a rosszhírû Állami Egyházügyi Hivatal elnökét küldi hozzám.)

- Bizonyára hallotta, az itteni személyzettől, - feleltem - hogy nincs szándékomban elmenni innen. Végighurcoltak már hét színtéren! Elég volt. Ha megyek, csak Budára vagy Esztergomba megyek vissza, és pedig híveim körébe. A megbeszélést csak szabad emberként folytathatom, most azonban még rab vagyok. Azzal kellett volna jönnie, hogy szabad vagyok. Mint szabad ember aztán tárgyalhatok, ha úgy kívánják, akár a kormánnyal is.

Horváth ekkor engedelmet kér és vagy félórára eltávozik, hogy a házi telefonon közölhesse válaszat a kormánnyal. Nem mondta, hogy kivel akar beszélni; nem említette sem a miniszterelnöknek, sem helyettesének a nevét, csak a „kormány” szót használta.

A nap folyamán háromszor is visszajött avval, hogy nem sikerült beszélnie a kormánnyal. Remélte azonban, hogy éjszakára sikerül megkapnia a megfelelő vonalat, amely majd összeköti az illetékesekkel.

Október 30-án, mise után egész délelőttöm újabb hír nélkül telik el. Amikor dél felé kilépek az udvarra, egy nemzeti színû zászlóval díszített, tárva-nyitva álló páncélost látok. Emberei sehol. A kormánynál elől nagy darab kenyéret fedezek fel. Csodálkozva nézem. Sokszor láttam a szegény ember kenyéret, láttam háborús kenyéret, békebeli komisz baka-kenyéret; a rab-kenyéret magam is ettem. De ilyen szomorú kinézésű kenyéret még nem láttam.

- Kié ez a kenyér? - kérdem egy közelítő ÁVH-stól.

- Valamelyik orosz páncélosé, - feleli.

Délben a parancsnok jelenti, hogy nem sikerült Budapesttel összeköttetést teremteniök. A kertben, séta közben, Tóth plébánossal együtt azon csodálkozunk, hogy Horváth, miközben nem tudja elintézni feladatát, továbbra is itt, Petényen marad és vár. A kormányról, a fölkelés sorsáról, egyébként semmi pontosat sem tudtunk. Az őrségés Horváth előttünk továbbra is elzárkóznak; a felkelés állásáról vagy az új kormány összetételéről semmit nem mondanak.

Három órakor azonban, levert hangulatban, újra bejön hozzám Horváth János. Jelenti, hogy este 11-kor és reggel 9-kor beszélt Budapesttel; arról nem szól, hogy kivel és mit beszélt. Csak annyit közöl, hogy majd vissza fogják hívni. Ő azonban jobbnak látja, hogy válaszómmal már most visszamenjen Budapestre és ott személyesen tárgyaljon a kormánnyal. Másnap 11 órára majd visszajön Peténybe.

Utána még megemlítette, hogy amennyiben édesanyámhoz akarnék utazni, ők elvisznek Mindszentre. Előző nap ezt még nem mondta. Azt feleltem, hogy most nem kívánok Mindszentre menni - munkához kell látnom.

Délután 4 óra körül Horváth elhajat. Amikor kocsija elrobogott, úgy érzem, hogy alig-ha jön már vissza másnap 11 órára... Több kérdést intéztem akkoriban magamhoz. Mi volt

ennek a Horváthnak valódi szerepe? Elhallgatott valamit! Semmi esetre sem mondott annyit, mint amennyit mondania kellett volna - amennyiben jó szándék vezette.

Egy óra múlva belép a kastély kapuján a petényiek küldöttsége. A falubeliek egész idő alatt tudtak ittlétekről: ősszel, télen, amikor séta közben a sövényen át tudtam látni, több mindent észrevettem. Néha egy-egy arra jövő puttonyos asszony ledobta terhét. Megállt és feszülten meredt a reverendás sétálóra. Hogy én mit gondoltam, vagy mit éreztem, azt tudom. Azt azonban csak sejtem, hogy mi zajlott le ilyenkor bennük, akik csendesen, hangot nem adva érzelmeiknek, néztek, egyre csak néztek vissza reám. De tudom, hogy amikor esténként, a kukorica- és tollfosztóban, vagy kapálásnál, kaszálásnál, aratásnál, a petényi kastély rejtélyét tárgyalták – én ott voltam köztük.

Most mind idejönnek; minden petényi be szeretett volna jönni. Ott szorongtak zsongva a kapu és kerítés előtt órákon át, de nem engedték be őket. Ez volt a “csöcselék”, amelytől engem féltettek. Követelésük, hogy engem lássanak olyan erőteljes lett, hogy őrzőim kénytelenek voltak engedni: egy küldöttségüket beeresztették hozzám. A küldöttség most, mint a falu csápjja, megtapint, itt vagyok-e, hogyan érzem magam, nem raboltak-e el? Félték, aggódva kételkedtek sorsom felett; tudták, hogy a nemzeti zászlóval díszített tankon orosz és ÁVH-fegyveresek jöttek értem, de ezeket egyelőre úgy látszik elrejtették.

Lelkük, szívük melege mélyen meghatott; könnyeznem kellett. Drága, páratlan nép! A te szíved melege, könnyes meghatottságod, ragaszkodásod, ezeréves mostoha sorsod erősen szívem mélyébe hat! Mivel viszonzom a falu hűségét, irántam való jóságát? Leemeltem és megmutattam nekik a két nekem legértékesebb képet a világon: a Szentatyáét és édesanyámét. A jó palócok velem sírtak, bár majdnem kivétel nélkül luteránusok vagy baptisták voltak.

Az események egymást követik, most már gyorsulóbb tempóban. 18 órakor az őrségből, egy öttagú küldöttség keres föl a parancsnok vezetésével. Bejelentik, hogy az őrség a személyzettel együtt megalakította a maga körében a forradalmi tanácsot, amely kimondotta, hogy az én fogva tartásom törvénytelen és jogtalan volt. Nem őrzőim többé. Szabad vagyok.

Az úr megoldotta az én darócomat, kivezet a tág mezőre. Ő volt oltalmam nyolc éven át: csendüljön ajkamon a zsoltár.

Válaszomban kijelentem, hogy azonnal Budára megyek. Ám e pillanatban nincs szállítóeszközünk. Az egyetlen autó Horváthot vitte Budapestre. Kézirataimat nem hagyhatom itt és ezért határoztam úgy, hogy akkor indulunk, ha visszatér az autó, amely Horváthot elvitte. Várni kell a vacsorával is, mert a ház élelmiszer-készlete már egészen kifogyott, azt a felfordult tóvárosból a szabadságharc kitörése óta nem pótolhatták.

Aztán hallom, hogy csapat vonul a folyosón - keményen, csattogó csizmákkal. Visszajöttek az orosz páncélosok? Nem ez történt. Amikor felpattan az ajtó, belép hozzám a rétsági honvédség fegyveres tisztikülönítménye. Vezetőjük Pallavicini őrnagy jelentkezik.

- A hercegprímás szabad! Azonnal indulhatunk Esztergomba vagy Budára. Szállítóeszközök, kofferek, ládák, minden ami kell rendelkezésre állnak.

Drága magyar honvédek! Megáldottam őket. S nem tudom ki volt megindultabb, ők vagy én magam, amikor áldásomat kapták.

Íme úgy látszott, hogy az őszi elmúlás, a kietlen tél után tavasz virradt fel újra. Csak a pokolnak bejárata előtt olvashatók a végzetes szavak: *Lasciate ogni speranza!* A Purgatóriumban még van remény és Dante gyönyörű IV. énekéből fénysugár eshet ide is, a földi szenvedések purgatóriumába.

A rabság nem egyéb, mint várás és reménykedés; az enyém is az volt. Értem, miért köszönti oly szépen Carlyle a reményt: „Oh áldott reménység, egyedüli üdve a halandó embernek... Gyönyörű tájképeket festesz fogházának szűk falaira. S még a halál éjszakájába is áldott sugarakat küldesz. Elvehetetlen birtoka vagy mindenkinek”...

A fogoly Szent Pál apostol is a reményt hangoztatja: „Remélem, hogy imádságtokra Isten visszaajándékoz nektek. Megmaradok számotokra, előhaladástokra, hitbeli örömötökre”

(Filipp. 1, 25). Édesanyám és híveim imádsága tette lehetővé előbb még reménytelen helyzetből az én szabadulásomat is derék munkásságunk, ifjúságunk és katonáink hősiességével.

Ki tudná elmondani az első szabad nap áldott nyugatink „Elhagyom a poklot”- éneklő a költő. Némileg - bárhívő ember nem használ elhamarkodva eschatologiai fogalmakat – ezt érzi minden rab. Leírhatatlanul édes a szabadságot élvezni a sok éves fogság után.

Haza Budára

Nyitva az Almássy kastély kapuja. S a nép áramlik felém, egyre csak áramlik, hogy láthassa az ország primását. Nem akarja elhinni, hogy szabad vagyok; hogy azok a páncélosok nem raboltak el... Tapogatnak, csókolják ruhámat s újra meg újra kérik áldásomat.

Lelkészük vezetésével jönnek nagy boldogan az evangélikusok, majd a kisebbségi katolikusok és a baptisták: legények, leányok, öregek. De régen láttam ennyi örömet magyar arcokon! Ez volt az a bizonyos „csöcselék,” amelyetől féltettek engem örzőim.

Szeretettel mintegy meg akarnak kötözni, és még mindig nem akarnak elereszteni: a falu 805 lakosánál sokkal nagyobb tömeg érkezik, és közben már sötétedik. Megáldom őket és végre el tudunk indulni. Ugyanazon az úton haladunk most, amelyen előző évben, halottak napjának éjszakáján ide hoztak. Bánkon és a közbeeső falvakban mindenütt ki kell szállnom: leírhatatlan a nép öröme, szeretete. Körülfognak, nem engednek el.

Hogy érek ma Budára?

Csak Rétságig érünk. Azért hajtottunk arrafelé, mert a rétsági magyar „vörös katonák” szabadítottak ki s parancsnokuk is arra kért, maradjak éjszakára a honvédekkel, hiszen a többiek is látni szeretnének. Egyébként az éjszakai út még nem volt egészen biztonságos.

Az éjszaka folyamán egymásután, nagy számban érkeznek a rétsági kaszárnyába a szabadságharcos fiatalok, egyetemisták, katonák, matrózok, munkások; ezek mind a fővárosból indultak el felém, hogy kiszabadítsanak. Elkéstek. De most ők is minden áron fel akarnak kísélni Budára.

Éjfél tájban megérkezik Kovács Vince, a váci felszentelt püspök titkárával. Üdvözlnek, szállásra hívnak Vácra.

- Én már csak a szabadító honvédeknel éjszakázom - feleltem. Lefeküdni azonban - bár szállásomat oly gondosan előkészítették - még mindig nem tudok. Állandóan új csoportok érkeznek s jönnek a tisztek, a honvédek, családtagjaik, civilek, diákok. Hajnali 4 óráig tart s aláírásokat kérnek tőlem, s amikor a fáradtságtól és meghiúsultságtól kimerülten ledőlök, elgondolkozom:

- Milyen jóságos vagy Uram és Istenem! Nagy a Te gondviselésed! Mennyi sanyargatást és bajt mutattál nekem: és hozzám fordulva életre keltettél: és a földi élet örvényeiből visszavezettél és megvigasztaltál engem (Zsolt. 70, 22-23).

Igaz, hogy a fővárosi szabadságharcosok véráldozata és a bátor rétsági honvéd-páncélos egység tárta fel előttem a kaput, amely a kriptából az élet felé vezetett. De Isten kezének voltak eszközei. Isten keze játszik - emberi cselekvéseken és műveken keresztül - a világtörténelem végtelen orgonáján. Ő az, aki leoldja a rablincseket is (Zsolt. 145, 7). Ő az, aki az emberek fiai közt csodálatosakat cselekszik.

Az Úr küldötte eszközeit és kiragadott, mint az apostolt Heródes kezéből, életfogytiglani rabságból. És ellenségeim várakozása semmivé vált.

Október 31-én reggel 6 órakor indultunk a rétsági kaszárnyából: katonai diadalmenetben, virágot hintő, ujjongó közönség sorfala közt. Katonai autón megyek. Impozáns a menet; harci kocsik, rohamlövegek, ragyogó arcok ... Pallavicini-Pálinkás őrnagy, Spitz és Tóth fő-

hadnagyok ülnek mellettem, Ruhoczki volt a gépkocsivezető.

Még előző éjszaka akartam Budára vagy Esztergomba érkezni, a katonák kérésére azonban reggelig maradtam Rétságon. S amint most a falvakon lassítva, és áldást osztva haladtunk át, mindenütt megszólalnak a harangok, hull a virágeső és örömmámor ujjong felénk. Vácott, Újpesten megállunk; lépésben tudunk csak hajtani, a tengernyi nép mindenütt lelassítja a menetet.

Ledöntött orosz emlékeket, sérült épületeket, szünetelő gyárakat látok - és boldog könnyebbült emberi arcokat. Akik közel férnek hozzám, simogatnak, gyűrűmet csókolják. (Kádárék Fehér Könyve is a „diadalmenet” miatt kesergett; valóban az volt.)

Pillanatra felvillant egy másik menet emléke előttem: 1948. december 26-án esti sötétben egy ÁVH-s gépkocsikaraván robogott velem Esztergomból az Andrássy-út 60 felé. Elhessegetem a sötét képet... Már Budapest utcáin haladunk... Az egész főváros az utcán van ... Nagy tömeg futva érkezik a budai primási palota elé. Síró-ujjongó magyar tömeg; munkások, honvédek, egyetemisták, édesanyák, fiatalok, öregek. Egymás keblén sírjuk el egy évtized bánatát. Aztán áldást adok a térdeplő tömegre, majd belépek nyolc éve nem látott otthonomba.

Békés tüntetés indult október 23-án: fegyvertelen magyarok tüntetése. Gerő ÁVH-legényeivel lövetni kezd. Fegyverre fegyver volt a válasz, s kitör a magyarok legszebb szabadságharca. Elsöprik Gerőt; tűz alá veszik az ÁVH-sokat. Az oroszok beavatkoznak. A fölkelők állják a harcot és győznek.

Az események naptára röviden ez:

1956. február 24-én Moszkvában a XX. pártkongresszuson elítélik a sztálinizmust.

Májusban nyíltan bírálják Rákosit a pártsajtóban.

Július 18-án Rákosi távozik.

Október 6-án a rehabilitált Rajk állami dísztemetést kap 200 000 résztvevő morajlásával.

Október 13-án Nagy Imrét visszaveszik a KP-ba.

Nagy események egy csatlós államban; de ha valaki azt mondta volna, hogy Magyarországon tíz nap múlva nyílt szabadságharc tör ki, azt mint képzelgőt kimosolyogták volna.

Senki sem tudta felmérni a rendszer belső romlottságát és a nép (ifjúság, értelmiség, munkásság) lelkében a csömör fokát.

Hogy állunk akkor azzal a fölfogással, hogy Moszkva robbantotta ki a magyar fölkelést?

A két felfogás nem ellenkezik egymással. Moszkvának célirányosnak tűnhetett fel: egy ponton tágra eresztetni a gyeplőt és amikor itt fegyverre érik a dolog, lecsapni, letörni keményen, kíméletlen ágyútűzzel és vérbefojtással, deportálással, börtönnel, internálással. Az elégedetlenség így nemcsak ezen az egy ponton, hanem mindenütt elnémul.

Mindszenty emléktábla Felsőpetényben

A hercegprimás és bíboros úr őrzői körében

EZEN AZ OLTARON MISÉZETT
MINDSZENTY JOZSEF
BIBOROS HERCEGPRIMÁS
FELSŐPETÉNYI FOCSAGA IDEJÉN
1955 NOV. 2 – 1956 OKT. 30.
MÉGGIS ÖLÉSEÉRT
MADROZIK AZ EGÉSZ NEMZET

MINDSZENTY BÍBOROS
KISZABADULÁSA
1956. X. 30.
LÁNCID-KÖR

Mindszenty emlékfal a Felsőpetényi templomban

Mindszenty emlékmű Rétságon